

УДК 37.013.3:57.081.3(043.3)

*ОКСАНА МАРИНОВСЬКА, доктор педагогічних наук,
доцент, професор кафедри менеджменту та освітніх
інновацій, Івано-Франківський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти, Україна
ORCID ID 0000-0002-4225-0310
om.ippo@gmail.com*

ОБРАЗ СВІТУ УЧНЯ ЯК ФЕНОМЕН ІННОВАЦІЙНОЇ ОСВІТНЬОЇ ПРАКТИКИ

*OKSANA MARYNOVSKA, Doctor of Pedagogical Sciences, Associate
Professor, Professor of the Department of Management and
Educational Innovations, Ivano-Frankivsk Regional Institute of
Postgraduate Pedagogical Education, Ukraine*

THE IMAGE OF THE STUDENT'S WORLD AS A PHENOMENON OF INNOVATIVE EDUCATIONAL PRACTICE

У статті розкрито сутність поняття "становлення образу світу учня" як процес спрямованої самоорганізації здобуття учнем – суб'єктом учіння/вчинку, системи особистісно значимих знань про світ і своє місце в ньому. Теоретично обґрунтовано зміст і структуру терміна "становлення образу світу учня" як феномена інноваційної освітньої практики, що його репрезентують акмеологічний компонент, виявом якого є сформованість акмеологічної позиції; аксіологічний – сформованість ціннісно-смыслового ставлення до діяльності; етичний – розвиток морально-етичних якостей особистості; когнітивний – сформованість цілісних знань про світ і своє місце в ньому; культурологічний – рефлексивне самоздійснення учня в контексті етнічної картини світу. Осмислено прикладний аспект вирішення проблеми становлення образу світу учня, зокрема національного, в освітньому процесі Нової української школи.

Ключові слова. Образ світу, становлення образу світу учня, національний образ світу учня.

Summary. The article reveals the essence of the concept of "formation of the student's image of the world"

as a process of directed self-organization of the acquisition by the student, as a subject of learning/action, of a system of personally significant knowledge about the world and his place in it. The content and structure of the concept of "formation of the student's world image" as a phenomenon of innovative educational practice, which is represented by the acmeological component, which is a manifestation of the formation of the student's acmeological position, is theoretically substantiated; axiological – the formation of a value-meaningful attitude to activity; ethical – development of moral and ethical qualities of the student's personality; cognitive – the formation of integral knowledge about the world and one's place in it; cultural – reflexive self-realization of the student in the context of the ethnic picture of the world. A thoughtfully applied aspect of solving the problem of forming a student's image of the world, in particular national, in the educational process of the New Ukrainian School.

Key words. The image of the world, the formation of the image of the world of the student, the national image of the world of the student.

Meta: теоретично обґрунтува-

ти зміст і структуру поняття "становлення образу світу учня" як феномена інноваційної освітньої практики; осмислити прикладний аспект вирішення проблеми становлення образу світу учня, зокрема національного, в освітньому процесі Нової української школи.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Проблема становлення образу світу учня закладу загальної середньої освіти є актуальною, бо образ світу інтегрує взаємодію людини з об'єктивною дійсністю, потребує розвитку мислення суб'єктів освітнього процесу задля досягнення глибшого розуміння реальності. Прикладний аспект вирішення проблеми обумовлений необхідністю синтезу міждисциплінарних знань про предмет дослідження засобами методологічної рефлексії задля інноваційного розвитку освіти. Звернення до філософії освіти є очевидним, бо "методологічна і, зокрема, проєктивна орієнтація філософії освіти зумовлюють обговорення шляхів і способів вирішення кризи освіти і образ нової школи" (*Філософія освіти...*, 2009, с. 23).

Одним із шляхів вирішення питання становлення учня як особистості, патріота, інноватора в умовах Нової української школи (*Нова*

українська школа...), на нашу думку, бачиться осмислення образу світу як цілісного утворення, інтегрованого, що виступає передумовою і результатом його навчально-пізнавальної діяльності. Потреба синтезу міждисциплінарних знань про становлення образу світу учня, зосібна, національного, обумовлена розумінням контекстуальності знань у межах визначеного предмета дослідження різних галузей знань. Адже <...> деякі знання, які існують у різних контекстах і, по суті, є різними знаннями, все ж пов'язані між собою. Мова йде про знання, які хоча і належать до різних "мовних ігор", але мають спільне походження – від однієї ідеї. Адже і науковець, і педагог, і фахівець-практик говорять про те саме, хоча й різними "мовами" (*Філософія освіти...*, 2009, с. 137–138).

У даному аспекті варта уваги позиція Гаррі Джейкобса, члена Римського клубу про побудову системи освіти в Україні. "Надзвичайно важливе питання щодо майбутнього освіти – "Чого потребує наше суспільство? Чого в нас ще немає сьогодні?" Моя відповідь була б такою: "Взаємопов'язаності між всіма полями знань". <...> Системи знань у різних сферах довго були "закритими". Зараз нам потрібна освітня система, яка показує не відмінності різних галузей, а їхні спільні принципи роботи" (*Юрченко...*). Саме інструментарій філософії освіти сприятиме конструюванню метазнань – знань про знання їх використання, пов'язаних ідеєю становлення образу світу учня як суб'єкта учіння/вчинку.

Аналіз досліджень і публікацій. "Образ світу – предмет вивчення багатьох наук, зацікавлених у людинознавстві. Упродовж століть образ світу вибудовувався, розкривався і обговорювався мислителями, філософами, ученими з різних точок зору. Картина образу світу дає змогу краще зрозуміти людину в усіх її зв'язках і залежностях від навколишнього світу" (*Обухов, 2003*). Теоретичну основу дослідження становлять висновки з праць, що присвячені розроблен-

ню фундаментальних питань психології образу світу особистості (Б.Величковський, О. Леонт'єв, О.Леонт'єв, В. Мухіна, О. Обухов, В. Петухов, С. Смірнов, С. Симоненко та ін.), зокрема, у професійно-трудої діяльності (Е. Артем'єва, Є. Климов, Б.Ф. Ломов, В.Серкін, В. Січка, І. Ханіна та ін.), навчально-пізнавальної (М. Антонюк, В. Артеменко, І. Бушай, Т. Бавус, І. Голубовська, К. Гуз, С. Дудко, В. Ільченко, В. Мирошніченко, О. Сафіюк, В. Слапчук та ін.), акцентуючи на прикладний характер розвідок у галузі педагогічної та вікової психології, етнопсихолінгвістики, дидактики та методики навчання і виховання. "У дидактику все більше входить поняття образу світу суб'єкта пізнання як вихідного пункту і результату пізнавального процесу, діяльності суб'єкта" (*Мирошніченко, 2009*), – зазначає В. Мирошніченко, обґрунтовуючи доцільність конструювання уроку з опорою на образ світу учня, його суб'єктний досвід.

"Ми говоримо про процес виховання як цілеспрямоване формування особистості людини на користь соціуму і самої людини в єдності цих інтересів, – пише О.Леонт'єв. – Процес навчання – це, у свою чергу, процес формування інваріантного образу світу, образу, соціально і когнітивно адекватного реаліям цього світу. Такий інваріантний образ покликаний служити орієнтовною основою для ефективної цілеспрямованої діяльності людини в світі" (*Леонт'єв, 2004, с. 299*). Учені порушують окремі аспекти становлення образу світу учнів, зокрема, національного, мовного, здоров'язбережувального, життєствердного тощо засобами змісту освіти. Як показує аналіз джерельної бази, питання становлення національного образу світу учнів потребує педагогізації та практизації фундаментальних розробок задля ефективності реалізації концепції Нової української школи (*Нова українська школа...*).

Поняття "образ світу"

У науковій праці О. Леонтева

"Образ світу" наведено приклад дискусії одного філософа з Ж. Піаже. Було порушено важливе питання: "Чи є світ дитини таким, яким його буде логіка?" Відповідь була дуже простою: "Ми дійсно будемо, але не Світ, а Образ, активно "черпаємо" його, як, зазвичай, я кажу, з об'єктивної дійсності. Процес сприйняття і є процесом, засобом цього "черпання", причому головне полягає не в тому, як, за допомогою яких засобів здійснюється цей процес, а в тому, що ми отримуємо як результат цього процесу. Я відповідаю: образ об'єктивного світу, об'єктивної реальності. Образ більш адекватний чи менш адекватний, більш повний чи менш повний... іноді навіть хибний..." (*Леонт'єв, 1983*).

Образ світу – п'ятий квазівимір дійсності, у "якому відкривається людині об'єктивний світ. Це смислове поле, система значень" (*Леонт'єв, 1983*). Так характеризує О. Леонт'єв світ людини, що буде свій образ ("образ світу"), що слугує "орієнтовною основою" поведінки як образ життя, що потребує відповідного образу світу задля орієнтації в ньому тощо. Роздуми вченого (*Леонт'єв, 1983*) про конструювання власного образу світу вивершує думка про те, що в нього входить не зображення, бо образ не є картинкою, а відображення – те, що може відкрити для себе людина у процесі рефлексії. Образ світу – "це відображення в психіці людини предметного світу, опосередковане предметними значеннями і відповідними когнітивними схемами, що піддається свідомій рефлексії" (*Леонт'єв, 2004, с. 297*), – наголошує вчений.

Скільки людей, стільки й образів світу, які вони самі збудували. Розвиваючи проблематику психології образу в аспекті активності психічного відображення, С. Смірнов (*Смірнов, 1985*) пише про те, що образів багато, але "не світ образів, а образ світу регулює і спрямовує діяльність людини. <...> Один образ (предмета, явища) сам по собі не може орієнтувати ні одного

руху чи дії. *Орієнтує не образ, а внесок цього образу у картину світу*" (Смірнов, 1981). Отже, учені розмежують поняття "образ", "образ світу", "картина світу". Результати досліджень психології образу/образу світу особистості слугують засобом методологічної рефлексії педагогічної науки й інноваційної практики, зокрема, в аспекті проєктування змісту освіти, конструювання інноваційного середовища задля навчання/виховання/розвитку учня як особистості.

Виклад основного матеріалу дослідження. В. Кремень звертає увагу на "необхідність для сучасної і майбутніх систем освіти *об'єднати "розсіяні" знання про людину, досягнуті різними науками. Завдяки цьому система освіти отримає необхідні орієнтири* для створення відповідних до часу методик викладання та виховання. <...> Сучасна інноваційна особистість – не просто продукт мегаполісів і "масової культури", а проєктом в умовах глобалізації та інформатизації. Нині на перше місце виходить *вибір проєкту, автором якого є сама людина*" (Кремень, 2013, с. 19). У даному контексті значимим для нас є звернення до особистості учня як суб'єкта життєпроєктування, що обумовлює потребу плекання його суб'єктності, суб'єктного досвіду в освітньому процесі. Адже кожна людина є проєктувальником власного образу світу, укоріненого в контекст культури. "На відміну від індивіда *особистість* за допомогою своєї свідомості виходить за межі безпосередньо даного, своєї культури. На підставі світогляду вона *створює власну "філософію"* – систему самостійно вироблених уявлень про світ та своє місце в ньому" (М'ясоїд, 2000, с. 102). П.М'ясоїд розглядає поняття "образ світу" як цілісну, чуттєво-раціональну, багаторівневу і багатовимірну систему уявлень про себе, інших людей, природу та суспільство.

Під поняттям "становлення образу світу учня" розглядаємо про-

цес спрямованої самоорганізації здобуття учнем як суб'єктом учіння/вчинку, системи особистісно значимих знань про світ і своє місце у ньому. Структуру поняття репрезентують акмеологічний, аксіологічний, етичний, когнітивний, культурологічний компоненти.

Акмеологічний компонент становлення образу світу учня

"Особистість не просто відтворює світ в образі, а в теоретичній формі творить його. Ця філософія стає змістом позиції (лат. position, від *pono* – розміщую, ставлю) – стійкого ставлення до якогось аспекту діяльності. Своєю позицією особистість заявляє про себе, вона "стоїть" на ній, виборює її. Позиція відкриває перед особистістю шлях до виходу за наявні обмеження. До боротьби за власну свободу, зрештою, до якісно нового рівня існування: над обставинами життя" (М'ясоїд, 2000, с. 102). Конструювання образу світу передбачає розвиток внутрішньої позиції особистості, її самосвідомості в контексті етнічних особливостей картини світу (Мухина, 1999).

Акмеологічна концепція В.Максимової (Максимова, 2002) поглиблює розуміння образу світу учня, бо орієнтує на *розвиток акмеопозиції* учня в освітньому процесі, що виступає формою вияву цілеспрямованої активності задля досягнення успіху. Конструюючи власний образ світу, суб'єктивний, він підсвідомо орієнтується на досягнення успіху в соціокультурному середовищі. Отже, виявом становлення образу світу учня є **сформованість його акмеологічної позиції** як усвідомленого ставлення до навчально-пізнавальної діяльності, моральної зрілості.

Аксіологічний компонент становлення образу світу учня

Стійке ставлення до діяльності тісно пов'язано з *розвитком ціннісно-сислової сфери особистості*. Цінність розглядається вченими "як предмет, що має певну користь і здатний задовольнити потребу людини; як *ідеал*, до якого прагне людина; як *норма*, якої

необхідно дотримуватися; як *значимість* чого-небудь для особистості або соціальної групи; як *культурний "код"*, бо кожна культура породжує свою, лише їй притаманну ціннісну систему" (Шайгородський, 2002, с. 41). Для розуміння процесу становлення образу світу учня важливим є те, що цінність виступає *орієнтиром діяльності* особистості.

Подібну функцію виконує *інваріантний образ світу*, що "формується у контексті культури, відображає її систему значень і смислів" (Обухов, 2003), "покликаний служити *орієнтовною основою для ефективної цілеспрямованої діяльності людини в світі*" (Леонтьєв, 2004, с. 299), – зазначає О. Леонтьєв. Ціннісна орієнтація як результат проєкції цінності – явища соціумної свідомості на емпіричну площину свідомості індивідуальної – корелює з *варіативною складовою образу світу*, що його репрезентує *суб'єктивний досвід* особистості як результат активного практичного пізнання; як "інформація про себе", осмислена у процесі життєдіяльності. Таким чином, суб'єктивний образ світу виступає системою емоційно-ціннісних значень, що мають смисл для людини/*особистісний смисл* як "значення для мене"; учень вибудовує власну систему цінностей, індивідуальну концепцію смислу діяльності. Отже, виявом становлення образу світу учня є сформованість ціннісно-сислового ставлення до діяльності, що репрезентує його ціннісні орієнтації та особистісні смисли учіння/вчинку.

Етичний компонент становлення образу світу учня

"Образ світу не складається з окремих явищ і предметів, а з *самого початку функціонує як цілісне утворення*. Це означає, що *будь-який образ є не чим іншим, як елементом образу світу, і сутність його не в ньому самому, а в тому, яке місце він там займає, яку виконує функцію у цілісному відображенні*, – акцентує С.Смірнов. – Ця характеристика об-

разу світу визначається взаємозв'язками і взаємозалежностями між елементами самої об'єктивної реальності" (Смирнов, 1985, с. 144). У цьому контексті значимими для нас є філософські роздуми М. Мамардашвілі: "Тримайте в голові повноту буття. Повнота буття – ось що має відношення до мене, розсипане, як в осколках дзеркал. Ми відображені в тисячах дзеркал, які не збираємо, хоч ці відображення і є ми..." (Мамардашвілі, 2002, с. 46). Кожен учень виступає носієм власного образу світу, що регулює і спрямовує його діяльність. *Особистість за своєю суттю не терпить первинної заданості*, тому й не "формується", якби цього нам не хотілося. Її образ світу цілісний і багаторівневий, прогностично самоконструйований.

Етична складова становлення образ світу учня має значення у контексті реалізації особистісно зорієнтованого підходу в освіті, бо розкриває відрефлексоване теоретичне моральне знання про суть і призначення людини. "Особистість – це морально самокерована система, результат свідомого вибору людиною свого власного образу" (Кримський, 2003, с. 36), – пише С. Кримський. "<...> Вона повинна оволодіти і досвідом "бути собою", – вважає В. Серіков, – тобто досвідом виконання специфічних особистісних функцій (вибірковості, рефлексії, смисловизначення, самореалізації, соціальної відповідальності та ін.).

Таке особистісне "функціонування" індивіда не є якоюсь предметною діяльністю і виступає, швидше за все, як деяка *мета-діяльність, як своєрідний внутрішній план будь-якої іншої діяльності людини* (Серіков, 1999, с. 40). Тому треба створювати умови для розвитку і саморозвитку особистісних функцій (Серіков, 1999, с. 28), суб'єктності учня як самоцінної особистості. Педагогічно доцільними є налагодження суб'єкт-суб'єктної, партнерської взаємодії, прийняття учня як самоцінної особистості, носія

власних цінностей і смислів "Я". Отже, виявом становлення образу світу є *розвиток морально-етичних якостей особистості учня*, що репрезентують досвід "бути собою", громадянську активність, соціальну відповідальність (Серіков, 1999, с. 210).

Когнітивний компонент становлення образу світу учня

У процесі організації навчально-пізнавальної діяльності учнів доцільно виходити з розуміння того, що образ світу виступає *передумовою і результатом* такої діяльності. Оскільки поняття "образ світу" є недостатньо педагогізованим, то вчені (С. Гончаренко, В. Ільченко, С. Подмазін, А. Хуторський, І. Якиманська та ін.), розробляючи концептуальні положення особистісного зорієнтованого навчання, зверталися до найближчого за змістом поняття "особистісний досвід"/"суб'єктний досвід". Акцентувалася увага на необхідності *опертя на суб'єктний досвід учня*, який спочатку розкривається, а потім узгоджується зі змістом освіти. "Зустріч" заданого суспільного і суб'єктного досвіду учня забезпечувала своєрідне "окультурнення" останнього, його збагачення, приріст, перетворення як "вектор" індивідуального розвитку (Якиманська, 1995, с. 31).

Термін "образ світу учня" ширше за змістом від суб'єктного досвіду, бо *пізнавальні гіпотези про світ і своє місце в ньому генерує той, хто конструює свій образ світу - учень як суб'єкт учіння/вчинку*. Засобами змісту освіти (у широкому значенні) задано спрямованість на освоєння інваріативного образу світу, що актуалізує питання свідомого учіння, рефлексивного мислення, вироблення учнем власного особистісного смислу, а також "відповідального ставлення до побудови свого образу світу: до того, яким я бачу світ і яким хочу його бачити в майбутньому (а також, яким категорично не хочу), питання про своє майбутнє місце в ньому" (Поддьяков, 2003). На нашу думку, когнітивний аспект становлення образу світу

учнів є перспективним напрямом наукових педагогічних досліджень.

Образ світу як форма організації особистісно значимих знань учня про дійсність багаторівнева за структурою, тому виокремлюють окремі образи (мовний, образ природи тощо) як *пізнавальні гіпотези*. Опредмечені конкретним змістом навчальних предметів, інтегрованих курсів тощо, ці образи збагачують цілісний образ світу учня, бо "результатом будь-якого пізнавального акту буде не окремий образ, а змінений образ світу, збагачений новими елементами" (Обухов, 2003). Взаємодія образу світу і стимульних дій будується шляхом "апробації і модифікації" (уточнення, деталізації, виправлення чи навіть суттєвої перебудови) *образу світу як цілого* під впливом асимільованих ним чуттєвих вражень" (Смирнов, 1985, с. 145). Інтегроване навчання слугує засобом формування цілісних знань, тому *узгоджується з образом світу учня, апробуючи і модифікуючи його* не як набір окремих образів (предмета, явища), а цілісно. Отже, виявом становлення образу світу учня є *сформованість цілісних знань про світ і своє місце у ньому*.

Культурологічний компонент становлення образу світу учня

Образу світу має діяльну і соціальну природу. Принциповим є те, що "у функціональному плані образ світу передує діяльності, є її активним началом, тобто ініціює і спрямовує її" (Смирнов, 1985, с. 145). Тому становлення образу світу учня не обмежується навчально-пізнавальною діяльністю, бо відбувається у значно ширшому соціокультурному контексті, у системі цінностей і смислів у тієї культури, у якій він народився, виріс. "Становлення людини можна розглядати лише в контексті національної і загальнолюдської культури як "світу втілених цінностей" (Коротяєв, 2010, с. 51). "Пора зрозуміти, що в основі світогляду і світорозуміння кожного народу лежить своя система предметних значень, соціальних стереотипів,

когнітивних схем. Тому свідомість людини завжди етнічно обумовлена <...>; бачення світу одним народом не можна простим "перекодувало" перекласти мовою культури іншого народу" (Леонтев, 2004, с. 298).

Образ світу учня як національний є однією з його базових характеристик, бо "особистісно-смилові утворення мають культурну "серцевину", спільну для всіх членів соціальної групи чи спільноти" (Леонтев, 2004, с. 298). Що є підставою для осмислення феномена національного образу світу учня як особливої ментальної структури самоідентифікації й саморозвитку особистості, його внутрішньої позиції, самосвідомості в контексті етнічної картини світу. Її розуміють як "деяке зв'язне уявлення про буття, властиве членам даного етносу. Це уявлення виражається через філософію, літературу, міфологію (у т. ч. і сучасну), ідеологію і т. д." (Курганова, 2010). Культурологічна складова становлення образу світу учня охоплює процеси навчання, виховання, розвитку, що його описує феномен едукації, потребує інтеграції ідей народної та наукової педагогіки. Отже, виявом становлення образу світу є рефлексивне самоздійснення учня у контексті етнічної картини світу як громадянина і патріота України.

Становлення образу світу учня в освітньому процесі Нової української школи:

прикладний аспект

"У попередні епохи не треба було думати. Необхідно було слідувати, а рішення приймали інші. Демократичне суспільство і демократичний устрій – це революція гуманізму, коли кожен має право мислити й управляти. Однак це вимагає відповідальності – мислити мудро. І навчити цього – завдання вчителів" (Як вчителю додати...).

В освітньому процесі Нової української школи особливо актуальною є проблема реалізації наскрізних змістових ліній, що обумовлено потребою інтеграції

ключових і загальнопредметних компетентностей, навчальних предметів та предметних циклів (Наскрізні змістові лінії...). Якщо розглядати порушену проблему в аспекті становлення образу світу учня, то мова йде про **спрямовану самоорганізацію учня** як суб'єкта учіння/вчинку задля **генерування ним пізнавальних гіпотез осмислення образу довкілля** (змістова лінія "Екологічна безпека та сталий розвиток"), **образу суспільства і держави** ("Громадянська відповідальність"), **образу здоров'я** ("Здоров'я і безпека"), **образу підприємця** ("Підприємливість і фінансова грамотність"), формування **цілісних знань засобами проблемного навчання, інтеграції змісту й організаційних форм з опорою на суб'єктний досвід учнів** (комплексні соціально значимі надпредметні теми), що узгоджується з образом світу учня, апробуючи і модифікуючи його цілісно.

Задля вироблення системи знань про світ і своє місце в ньому доцільним є конструювання **запитальних ситуацій** (Кримський, 2003, с. 14) ("Що я можу знати?", "На що я можу сподіватися?", "Що я можу зробити?"), **діалогічної структури** навчально-пізнавальної діяльності учнів, використання **методу рефлексії та методики "Філософія для дітей"** (М.Ліпман), що рекомендована до використання в закладах загальної середньої освіти. Філософію в освітньому процесі розглядаємо як один із засобів, що допомагає освіті виконувати свою місію – сприяти становленню особистості учня як патріота, інноватора (*Нова українська школа...*).

Становлення національного образу світу передбачає **проектування і реалізацію педагогами змісту народознавчого характеру** в освітньому процесі Нової української школи. Національна складова образу світу учня як ментальна структура самоідентифікації, що забезпечує рефлексивне самоздійснення у контексті етнічної картини світу, має вивершувати

ціннісно-смиловий конструкт становлення особистості учня. Як система емоційно ціннісних значень, що мають смисл для носія певного етносу, має забезпечити саморегуляцію і спрямованість пізнавальних гіпотез життєтворчого проєкту особистості.

Національний – одна з базових характеристик образу світу учнів, що репрезентує його діяльнису й соціальну природу. В. Андрущенко пише: "Національне" не лише не вичерпало свої конструктивні можливості, але ще навіть і не розгорнуло їх у повному обсязі і творчій потенції. Візьму на себе відповідальність за думку про те, що ці можливості невичерпні. Саме вони мають поставити культурні, моральні та організаційні перестороги негативним проявам глобалізації" (*Філософія освіти...*, с. 20).

Висновки та перспективи подальших досліджень. У статті теоретично обґрунтовано зміст і структуру поняття "становлення образу світу учня" як феномену інноваційної освітньої практики. Осмислено прикладний аспект вирішення проблеми становлення образу світу учня, зокрема, національного в освітньому процесі Нової української школи. Потребує розроблення й наукового обґрунтування система критеріїв, показників становлення образу світу учня.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Гуз, К. Ж. (2016). STEM-освіта і життєствердний національний образ світу учнів: що спільного? Наукові записки Малої академії наук України. Київ: Ін-ститут обдарованої дитини НАПН України, 8, 240–250.

Коротяєв, Б. І. (2010). Практична філософія. Курило В. С., Савченко С. В. Луганськ: ДЗ ЛНУ імені Тараса Шевченка. 340 с.

Кремень, В. (2013). Інноваційна людина як мета сучасної освіти. Філософія освіти. 1, 7–22.

Кримський, С. Б. (2003). Запити

філософських смислів. Київ: ПАРА-ПАН. 240 с.

Курганова, Н. И. (2010). Образ мира с позиций этнопсихолінгвістики. *Вестник Ленинградского гос. ун-та им. А. С. Пушкина*, 1, 64–74. Взято з <https://cyberleninka.ru/article/n/obraz-mira-s-pozitsiy-etnopsiholingvistiki>

Леонтьев, А. А. (2004). Языковое сознание и образ мира. Вопросы пси-хологической лингвистики, 296–299. Взято з <https://cyberleninka.ru/article/n/yazykovoe-soznanie-i-obraz-mira>

Леонтьев, А. Н. (1983). Образ мира. Избранные психологические произведения. Москва: Педагогика, 251–261. Взято з <https://www.psychology.ru/library/00031.shtml>

М'ясоїд, П. А. (2000). Загальна психологія. Київ: Вища школа. 479 с.

Максимова, В. Н. (2002). Введение в акмеологию школьного образования. СПб.: ЛОИРО. 156 с.

Мамардашвілі, М. К. (2002). Философские чтения. СПб.: Азбука-классика. 832 с.

Мирошниченко, В. І. (2009).

Модель уроку в особистісно орієнтованому навчанні. Взято з <http://www.pedagogy-journal.-kpu.zp.ua/archive/2009/2/47.pdf>

Мухина, В. С. (1999). Феноменология развития и бытия личности. Москва–Воронеж: МПСИ; МО-ДЭК. 640 с.

Наскрізни змістові лінії. Взято з <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/naskrizni-zmistovi-liniyi>

Нова українська школа. Взято з <http://mon.gov.ua>

Обухов, А. (2003). Исторически обусловленные модификации образа ми-ра. *Развитие личности*, 4. Взято з <http://rl-onli-ne.ru/articles/4-03/250.html>

Поддьяков, А. Н. (2003). Образ мира и вопросы сознательности учения: современный контекст. *Вопросы психологии*, 2, 122–132. Взято з <http://www.courier.com.ru/vp/vp0203poddyakov.htm>

Сериков, В. В. (1999). Образование и личность. Теория и практика проектирования педагогических систем. Москва: Логос. 272 с.

Смирнов, С. Д. (1981). Мир об-

разов и образ мира. *Вестник Московского университета*, 2, 15–29.

Смирнов, С. Д. (1985). Психология образа: проблема активности психического отражения. Москва: Изд-во Моск. ун-та. 232 с.

Філософія освіти. Київ: Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. 329 с.

Шайгородський, Ю. Ж. (2002). Ціннісний конструкт міжкультурної комунікації. *Український соціум*, 1, 41–48.

Юрченко, О. Філософ освіти Гаррі Джейкобс: Найкраще навчається той, хто навчає інших. Взято з <https://osvitoria.-media/opinions/filosof-osvity-garridzhеjкоbс-najkrashhenavchayetsya-toj-hto-navchayeinshyh/>

Як вчителю додати до своїх уроків "Філософію для дітей". Взято з <https://osvitoria.media/experience/yakvchytelyu-dodaty-do-svoyih-urokiv-filosofiyu-dlya-ditej/>

24. Якиманская, И. С. (1995). Разработка технологии личностно-ориентированного обучения. *Вопросы психологии*, 2, 31–42.

